

na obe poglavji. Zdi se, da bi še vedno dobro uspel, če bi po ugotovitvi geoloških površinskih plasti prešel takoj na podnebne razmere (pri teh je ohranil odlično enotnost v vidiku) in odtod izvajal vpliv vodovja na preoblikovanje tal, hkrati pa tudi na rastline in živa bitja, ki se opirajo na vodovje, klimo in razkrojeno površje. Večja težnja po sintezi bi pripomogla globlji utemeljitvi III. poglavja, ki je stalo nekam ohlapno, kljub poudarjanju čisto geografskega stališča (313), ki bi ga mogel bolj izvesti, če bi ga bolj naslonil na prejšnja poglavja ali celo strnil z gospodarstvom v napovedanem II. zvezku. Novo, v zgodovinskem izhodišču te knjige utemeljeno je IV. poglavje o naselitvi in narodnih mejah, ki navezuje spet na uvod in tako zaključí knjigo kot dobro zgrajeno enoto.

Ker se tu ne moremo baviti s podrobnejšo strokovno oceno znanstvenih izsledkov v Melikovi knjigi, ki brez dvoma predstavlja višek slovenske geografije, vreden visoko kulturnega naroda, je treba končno, da se ustavimo samo še pri njenem jeziku. Primerno je za delo tolikšne važnosti, da ga odlikuje izbran in izpiljen jezikovni izraz. Spet moremo trditi, da je Melik tenkočutno prisluhnil marsikateremu domačemu izrazu in ga uporabil (tako: okljuka, obrh, kropa, povodje, razhrebanost itd.), enako je dobro slovenil nekaj tujk (obdobno), vendar že ne več povsem v zadovoljivi meri (uporablja institucije za: ustanove, naučnih središč namesto: znanstvenih, VI, priroden za: naraven). Težko je sprejeti za rododendron ali običajneje in slovenski sleč (tudi slabše: ruševje, poljansko: hudečela i. p.) njegov izraz pljuvanec ali burja (zadnje je za lego kar značilno!, M. 312). Bolje kot stepa je step, stepi (317, 331), skril, skrilast, skrilavec kot splošno pri Meliku: škrljavec. Nekam samovoljno oblikuje sestavljene glagole z u in v: vrezujejo, vpravnavajo, vjemajo i. p. (pravilno u, 48, 95, 97, 101, 102), nedosledno tvori primerjalno stopnjo za prislove, tako piše: višje, lažje, nižje, nam. više, laže ali laglje, niže (342, 8, 9, 77, 46 in še), pridevnik kak za: kakšen (170, 326). Mesto Žiri uporablja Žire (17), mecesen za macesen (316). Pri ned. števniku mnog ne stavlja rodilnika (n. pr. 109: mnoga gorovja). Nesprejemljivo in nedosledno je njegovo vrivanje j v tujkah: terciar, trijas, diluvijalen, glacijalen (i. p., redno), kjer je j nepotreben in ga Melik sam drugod izpušča (redno piše relief). Nemogoče se je sprijazniti s pogosto rabo povratnega načina pri glagolih, ki mu nadomešča slovenski pasiv, skoraj vedno brez potrebe (zelo pogosto, zlasti v drugem delu knjige, na pr. ruda se je v rimski dobi kopala! 329). Te in druge napake, splošno ne težjega značaja, motijo, ker je sicer besedilo skrbno izdelano in izpiljeno, tudi tiskovne pogreške so malone vse iztrebljene (ostala je na pr. 157: razvrstne).

Prve Melikove knjige smo lahko veseli, čutimo njeno izredno pomembnost za naše narodno življenje in želimo, da se vanjo poglobi vsak slovenski razumnik. Ker bo kmalu izšel drugi zvezek splošnega dela, bomo mogli razbrati glavne poteze v obličju naše materinske zemlje in bolj razumeti svojo odvisnost od nje in tudi — naše dolžnosti do nje... Maks Miklavčič

Cvetje iz domačih in tujih logov. Urejuje prof. Jakob Šolar s sodelovanjem uredniškega odbora. (Družba sv. Mohorja, Celje.) Zv. 4. Josip Jurčič, Jurij Kozjak (priredil dr. Mirko Rupel); zv. 5. Valentin

Vodnik, Izbrano delo (priredil dr. Ivan Grafenauer); zv. 6. Matija Čop, Izbrano delo (priredil dr. Avgust Pirjevec); zv. 7. Simon Jenko, Izbrano delo (priredil dr. Ivan Pregelj).

Rupel je za uvod v Jurija Kozjaka podrobno očrtal postanek, snov in zgodbo, zgradbo, osebe, miselne in oblikovne osnove, jezik in pomen te prve večje Jurčičeve povesti. Uvod te tako res uvaja v izčrpno umevanje mladega Jurčiča, njegovih zmožnosti in težav. S podrobno analizo dela prihaja prireditelj do nekaterih zanimivih ugotovitev: osebe so v skladu z idealističnim nazorom mladega pisatelja, razdeljene v dve ostro ločeni skupini, dobre in slabe; to so večinoma postave moči, le Peter je njih ostro nasprotje; mladega Jurčiča je zanimala predvsem junaška napeta zgodba, v kateri nastopajo kot važne osebe sami moški, dočim v vsej povesti ni ene pomembnejše ženske osebe; osebnega doživetja v povesti ni; časovna zmeda in vremenska enoličnost v povesti je vzrok, da dogodkom manjka prave perspektivne globine in realistične nazornosti.

V delu se že kažejo vse glavne poteze poznejšega Jurčiča: romantična nagnjenost do izrednih dogodkov in človeških posebnosti; naslajanje ob krepkem ljudskem izražanju njegovih najljubših oseb, ki jih že tu najboljše obvlada: dolenjskih kmetskih originalov.

K opombam, ki vsestransko pojasnjujejo tekst, naj omenim, da ironična psovka skrček (str. 66), ki je namenjena grbavemu Petru, ne pomeni »hrčka«, ampak meri na njegovo skrčeno postavo.

Grafenauer predstavlja v uvodu Valentina Vodnika kot »prvega med nami, ki se je zavedal, da je kot slovenski pesnik glasnik svojega naroda, njega učitelj, buditelj in — vodnik«. V zgoščenih poglavjih riše njegov rod in dom, dobo, domače prosvetljenske krožke in pesnikovo življenje; analizira ter ocenjuje njegove pesmi, prozo, jezik in pomen. O pesmih trdi, da ustrezajo racionalistični poetiki in dosega, včasih celo presegajo višino povprečnih racionalističnih nemških pesnikov iz sredine 18. stol. Glavni namen Vodnikove proze je bil kultura jezika. Vodnik je ž njo zgradil podzidje za stavbo slovenske proze, ki so jo dogradili v 19. stol.; kot pesnik pa je bil s svojo strnjenostjo notranje oblike edini predhodnik Prešernov.

Izbor, ki podaja tekste v zadnji pesnikovi inačici, obsega »Pesmi za pokušnjo« (v celoti), »Ilirijo oživljeno«, »Nove pesmi« (iz rokopisa, vse razen treh); dodane so še nekatere pesmi, ki jih Vodnik še ni uvrstil med tekste, pripravljene za izdajo.

Od Vodnikove proze sta priobčena poljudno znanstvena spisa »Popisovanje kranjske dežele« in »Povedanje od slovenskega jezika«, dodani so vzorci iz Vodnikove časniške proze in drobne »prigode«. Ti teksti so rahlo modernizirani. Za sklep pa je objavljenih nekaj tekstov natančno po Vodniku (trije faksimilirani!). Vestne opombe tolmačijo manj znane besedne izraze ter opozarjajo tudi na umetniško vrednost posameznih pesmi. Grafenauer tudi tu tolmači »Ilirijo oživljeno« kot slavospev na slovensko zgodovino in ne predvsem na Napoleona, češ da je Vodnik začel snovati to pesnitev že takoj po Linhartovi smrti. A dogovori, ki sta jih tedaj imela Vodnik in Zois

glede pesnitve o slovenski zgodovini, so šli čisto v drugo smer (junaška pesnitev z burnim dejanjem, ljubavni zapletljaji, uporaba imen iz slovanske mitologije itd.). Za »Ilirijo oživljeno«, ki je po svojem bistvu prigodnica, je Vodniku vsekakor dobro služilo podrobno poznanje zgodovine, ki si ga je gotovo poglobil ob pripravah za zgodovinsko pesnitev; vse druge trditve, ki spravljajo »Ilirijo oživljeno« v direktno zvezo s pripravami za zgodovinsko pesnitev v l. 1895 pa se mi zde slabo podprte. Tudi »Ilirija zveličana«, katere Grafenauer ne omenja, govori za to, da je bila »Ilirija oživljena« mišljena predvsem kot prigodniški slavospev na »viteza dobrotnega« Napoleona; v njem je videl Vodnik poroka za svoboden in pospešen razvoj slovenskega slovstva.

V celoti pa knjižica izvrstno predstavlja Vodnika in njegovo delo ter kaže, da jo je priredil naš najboljši poznavalec prvega slovenskega pesnika.

Čopu in njegovemu delu je — za lepo počaščenje stoletnice njegove smrti — posvečen šesti zvezek »Cvetja«, ki ga je priredil dr. Avgust Pirjevec. Uvod vsebuje kratek očrt dobe in pregled Čopovega življenja in dela. Podrobno se bavi s Čopovo znatiželjnostjo in z njegovo skoraj že bajno izobrazbo, z njegovim tihim vplivom na svoj ljubljanski krožek, zlasti na Prešerna ter z literarnim bojem, ki ga je zmagovito dobojeval v nepregledno korist slovenski literaturi in kulturi sploh. Od tekstov navaja najprej nekaj značilnih in zanimivih odlomkov iz Čopove zgodovine slovenskega slovstva, nato sedem pomembnih Čopovih pisem (Kopitarju, Šarařiku, Čelakovskemu, Vrazu in Terleju — to v faksimilu). Za tem pa sledijo Čopovi članki, s katerimi je branil Čbelico in svoje nazore o slovenski književnosti in onemogočil novi črkopis — meteljčico. Ni to celoten »Nuovo discacciamento di lettere inutili«, izpuščeni so odgovori nasprotnikov, a o njih prireditelj referira, kolikor je za umevanje Čopove borbe potrebno. Za osvetlitev črkarskega vprašanja bo dobro rabil tudi »Pregled črkarske pravde«, ki je dodan v opombah (povzet iz Žigona, zgoščen in deloma spopolnjen). Vestno pripravljena knjižica bo šoli neobhodno potreben pripomoček, a zanimala bo tudi druge ljubitelje naše literarne preteklosti.

Podobno kot v 1. zvezku »Cvetja« Gregorčiča je obdelal Pregelj v 7. zvezku Simona Jenka. V kratkem obrisu je podano pesnikovo življenje, za njim oznaka Jenka kot človeka. Jenkove pesmi deli Pregelj v rodoljubne, ljubezenske, obrazne (v podobi in primeri), izpovedne, satirične in epične. Molitev iz prve skupine je Preglju najlepša slovenska oda. Zaradi edinstvene, pristno narodne neposrednosti Jenkove ljubezenske poezije imenuje Jenka Aleksandrova pred Aleksandrovim in se čudi, da ni bolj ponarodel. Nov je tudi poudarek, s katerim Pregelj opozarja na epiko pri Jenku; ustvaril je vsaj 10 takih lirsko-epičnih pesnitev, ki ga uvrščajo med najboljše slovenske pesnike balad in romanc. Ob Jenkovih treh novelah poudarja Pregelj, da je Jenko tudi najdarovitejši pripovednik med Vajevci, četudi mu je za delo v prozi manjkalo širokega slovstvenega obzorja in pravega umetniškega hotenja. Pregelj objavlja in podrobno analizira samo Jeprškega učitelja. — Glede na jezik in slog Jenkovih pesmi ugotavlja Pregelj rahle vplive šolskega berila (zlasti Schillerja), Koseskega, Prešerna, hrvaške narodne pesmi; značilni zanj so tudi slovenski lokalizmi in barbarizmi; a mimo

vsega tega je Jenko našel svoj slog, v pristno narodni neposrednosti, plastičnosti in skoraj impresionistični naravnosti; Pregljev izbor kaže najboljšega, dasi ne celotnega Jenka, in mi je za estetsko uživanje pesnika Sorškega polja ljubši kot popolna izdaja; nekoliko žal pa mi je, da sta oba cikla, Obujenke in Obrazi, nepopolna in tudi tu razbita kakor pri Glonarju.

Z dosedanjimi zvezki »Cvetja« je njega urednik prof. Šolar pokazal, kako dobro se zaveda pedagoške zahteve, da mora biti vsaka, tudi pomožna šolska knjiga, vestna in strokovno pripravljena. Imel je srečno roko pri določevanju načrta in izbiranju sodelavcev. »Cvetje« je gotovo naša najboljša serija šolskih pisateljev in mora biti vzor vsem podobnim podjetjem. Dasi streže predvsem šolskim potrebam, sega pomembnost nekaterih dosedanjih knjižic že daleč preko srednješolskega območja. Janez Logar

Slovenska krajina. Zbornik ob petnajstletnici osvobođenja. Uredil Vilko Novak. Beltinci 1935.

Ob prevratu smo Slovenci izgubili Primorsko in Koroško, pokrajini, ki sta bili kulturno in gospodarsko v preteklosti razmeroma tesno povezani z osrednjim slovenstvom, a pridobili Slovensko krajino, ki je celih tisoč let tičala pod madžarskim gospodstvom in v tem stanju živela samostojno, od slovenskega centra skoraj popolnoma neodvisno kulturno življenje. Naravno je, da se po združenju na obeh straneh kaže volja po vzajemnem spoznanju in kulturnem zbližanju. Pisatelji iz centralnega območja, ki so imeli priliko od blizu spoznavati svojevrstno življenje prekmurskega človeka, so začeli uvažati v slovensko književnost novo pokrajino in nove ljudi (Malešič, Kozak); a mlada prekmurska inteligenca, ki se je šolala že v Ljubljani in ki ji pripada tudi najbolj nadarjeni pripovednik mlajše generacije M. Kranjec, zgoraj omenjeno delo zbližavanja nadaljuje in se tudi doma trudi, da bi Slovenska krajina na kulturnem, gospodarskem in političnem področju nadomestila, kar je pod tujim jarmom zamudila.

Izraz tega prizadevanja je tudi zbornik »Slovenska krajina«, ki ga je uredil najmarljivejši poročevalec o Slovenski krajini in njenih ljudeh ter najvztrajnejši raziskovalec kulturne, zlasti literarne preteklosti prekmurske — Vilko Novak. Namen zbornika je, v strnjenih pregledih podati zgodovino osvobođenja in z rezultati vsestranskega študija informirati o vseh problemih Slovenske krajine. Tako nas Svetozar Ilešič seznanja z geografskim položajem in s tem zvezanimi vprašanji Slovenske krajine; o narodopisni in jezikovni razdelitvi govori starejši članek Avgusta Pavla (v prevodu V. Novaka); Milko Kos podaja zgodovinski pregled Panonske krajine od naselitve do prihoda Madžarov, Francè Stelè pa objavlja rezultate podrobnih raziskovanj umetnostnih spomenikov v Slovenski krajini (ob koncu knjige so dodani najvažnejši spomeniki v fotografskih posnetkih); Vilko Novak je napisal kratko zgodovino prekmurskega slovstva in pregled kulturnih stikov med Slovensko krajino in ostalim slovenstvom do osvobođenja. V predzadnjih dveh člankih opisuje dr. M. Slavič osebno doživljeno borbo za osvoboditev Slovenske krajine in za določitev njenih meja. V prvem članku polemizira s hrvaškim žurnalistom Matošićem in advokatom Bjelovučićem, ki sta se z naivnimi sredstvi trudila dokazati, da je Prekmurje hrvaško.